

İBN GÂNİM, Nûreddin

(Nur al-din İbn Ganim)

Nûrüdîdîn Âlî b. Muhammed
b. Âlî el-Hazrecî el-Makdisî
(ö. 1004/1596)

Hanefî fakihî.

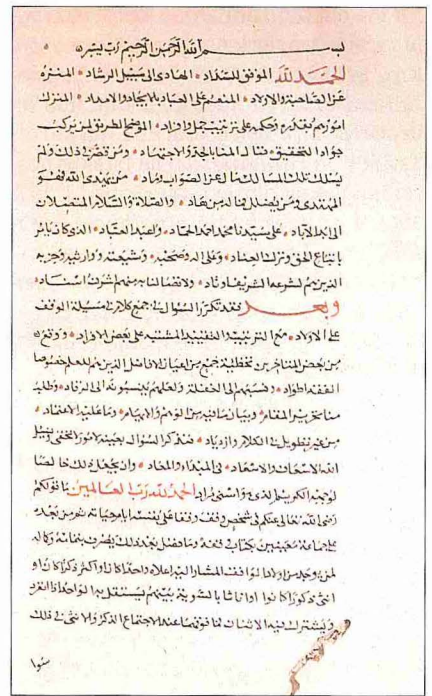
6 Zilkade 920 (23 Aralık 1514) tarihinde Kahire'de doğdu ve burada yaşadı. Aslen Kudüslü olup Hazrec kabilesinden sahâbî Sa'd b. Ubâde'nin soyundan gelmektedir. Atalarından Gânim'e nisbetle kendisi ve ailenin diğer bazı fertleri İbn Gânim lakabıyla tanınmıştır. Hanbelî âlimi Şehâbeddin Ahmed b. Ali b. Hasan el-Makdisî'nin yanında Kur'an'ı ezberledi ve kırâat-i seb'âyı öğrendi. Şehâbeddin Ahmed b. Ahmed er-Remlî, Ebû'l-Hasan el-Bekrî es-Siddîkî, İbnü'n-Neccâr el-Fütûhî, Kutbüddin İshâ b. Safiyüddin eş-Şîrâzî, İbnü's-Şelebî künyesiyle bilinen Şehâbeddin Ahmed b. Yûnus el-Halebî, Nâsirüddin Muhammed b. Hasan el-Lekânî, Nâsirüddin Muhammed b. Sâlim et-Tablâvî gibi dört mezhep ulemâsından tefsir, kıraat, tecvid, hadis, fıkıh, usûl-i fıkıh ve kelâm dersleri aldı.

Döneminde Hanefî fıkının otoritelelerinden biri olan İbn Gânim Eşrefiyye Camii'nde imamlık, Eşrefiyye, Vezir Süleyman Paşa, Sarıkımsıyye ve Sultan Hasan medreselerinde müderrislik ve yönetici-

lik görevlerinde bulundu. Kaynaklarda, hayatı boyunca yaptığı iki hac ve üç Kudüs yolculuğu dışında ülkesinden ayrılmadığı, şöhreti sebebiyle İslâm dünyasının her tarafından talebelerin gelerek kendisinden ders aldığı kaydedilir. Şehâbeddin el-Hafâcî, Şürûnbülâlî ve Nûreddin el-Halebî tanınmış talebelerinden bazılarıdır.

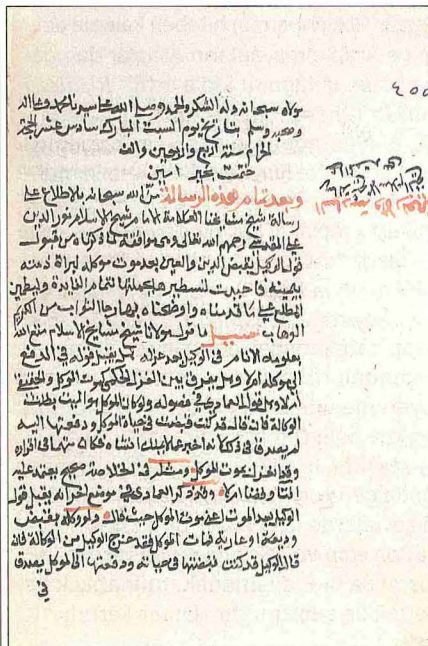
Fıkıh yanında Arap dili ve edebiyatı, hadis, tefsir ve kelâm ilimlerinde eser verecek seviyeye ulaşan İbn Gânim'in ayrıca remil ve simyaya da vâkıf olup Mısır Beylerbeyi Hâfız Ahmed Paşa'ya iki simya gösterisi yaparak onu etkisi altına aldığı rivayet edilmektedir. Simya ilmini öğrettiği oğlu bu bilgisini kötü yolda kullanarak bazı kişilerin haremine musallat olunca Hâfız Ahmed Paşa'ya şikâyetle bulunup katline bizzat fetva vermek suretiyle ölümle cezalandırılmasını sağlamıştır. Ömrünün sonlarına doğru zühud hayatı yaşayan İbn Gânim, Kerîmüddin el-Halvetî vasıtasıyla Halvetiyye tarikatına intisap etti. 18 Cemâziyelâhîr 1004 (18 Şubat 1596) tarihinde Kahire'de vefat etti ve Tûrbetü'l-mücâvirîn'e defnedildi.

Eserleri. 1. *Evdaḥu'r-remz 'alâ (fi şerhi) Nazmî'l-Kenz*. Ebû'l-Berekât en-Ne-sefî'nin Hanefî fıkına dair *Kenzü'd-dekâ'ik* adlı eserinin İbnü'l-Fasîh tarafından manzum hale getirildiği *Nazmü'l-Kenz*'in şerhi olup çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır (Süleymaniye Ktp.,

Nûreddin İbn Gânim'in *Risâle fî mes'ele'ti'l-vakf 'ale'l-evlâd* adlı eserinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 1152/19)

Nûreddin İbn Gânim'in *Risâle fî hûkmî'l-vekil* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1027/46)

Reîsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 360, Çorlulu Ali Paşa, nr. 200, Yenîcamî, nr. 1182, Fâtih, nr. 1746, Hekimoğlu, nr. 357; Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 598-601, 602-605). 2. *Hâşiye (Ta'likâ) 'ale'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*. İbn Nuceym'in *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*'i üzerine hazırladığı küçük bir hâşiye olup Hamevî'nin aynı esere yazdığı *Gamzû 'uyûnî'l-beşâ'ir* adlı şerhiyle birlikte basılmıştır (İstanbul 1290; Beyrut 1405/1985, IV, 475-514). 3. *Nûrû's-şem'a fî zuhrî'l-cum'a*. Cuma namazından sonra kılınan zuhr-i ahîrin hükmüyle ilgili bir eserdir (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 2228; Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 1158, Esad Efendi, nr. 3686, Ayasofya, nr. 1174, 1179, Reşid Efendi, nr. 271). 4. *el-Bed'atü'l-mühimme fî beyânî nakzî'l-kısmî* (Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 1344; Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 655, Reîsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 305). 5. *Red'u'r-râgıb 'anî'l-cem' fî şalâti'r-regâ'ib* (Süleymaniye Ktp., Reîsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 1158; Serez, nr. 3876; Cârullah Efendi, nr. 2068). 6. *Risâle fî mes'ele'ti'l-vakf 'ale'l-evlâd* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 853; Reşid Efendi, nr. 1152/19). 7. *Havâşî (Hâşiye) 'ale'l-Kâ-mûs*. Fîrûzâbâdî'nin *el-Kâmûsü'l-mu-*

hîr'ine düştüğü notlardan ibaret olup oğlu tarafından derlenmiştir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2661). 8. *Buğye-tü'l-mürtâd fî (li-)taşîhihî'd-dâd*. Kur'an ilimleriyle ilgili olan eserin Ebû Hayyân et-Tevhîdî'nin *Mukâbesâtı*' ile birlikte neşredildiği belirtilmektedir (Serkîs, I, 197, 306). 9. *en-Nesemetü'n-nefhiyye 'ale'r-Risâleti'l-Fethiyye* (Süleymaniye Ktp., Çelebi Abdullah Efendi, nr. 389; bu eserlerinin yazma nüshaları için ayrıca bk. Brockelmann, GAL, II, 404; Suppl., II, 234, 267, 395, 429).

Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de (Teymûr, Ahlâk, nr. 299) İbn Gânim adına kayıtlı olan ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *İğâsetü'l-lehfân*'ından seçmeler ihtiva eden *Müntehab fî meşâyidi's-şeytân ve zemmi'l-hevâ'* adlı risâle, İbrâhim Muhammed el-Cemel tarafından *Meşâyidü's-şeytân ve zemmu'l-hevâ'*: *Muhtasarı İğâsetü'l-lehfân* adıyla yayımlanmıştır (Kahire 1983). Bundan başka kaynaklarda isimleri geçmemekle birlikte çeşitli kütüphanelerde şu eserler de İbn Gânim adına kayıtlıdır: *Risâle fî hükmi'l-vekil ba'de'l-'azl hel yukbel kavluh* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1027/46, vr. 455-463; Şâzelî Tekkesi, nr. 159, vr. 65-71); *Minnetü'l-celîl fî kabûli kavli'l-vekil* (Süleymaniye Ktp., Reîsü'l-küttâb Mustafa Efendi, nr. 305, vr. 457-466; Kayseri Râşid Efendi Ktp., Râşid Efendi, nr. 1344, vr. 299-305^a). İbn Gânim'in günümüze ulaştığı tesbit edilemeyen *Şerhu Manzûmeti İbn Vehbân* adlı fıkha dair bir eseri daha olduğu belirtilmektedir. Müellife nisbet edilen *el-Fâ'lik fî'l-lafzi'r-râ'ik* adlı eser ise (*Hediyetü'l-'ârîfin*, I, 750; Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin*, VII, 195) aynı lakapla tanınan Cemâleddin Abdullah b. Ali b. Muhammed'e aittir (Brockelmann, GAL, II, 90; Suppl., II, 81).

BİBLİYOGRAFYA :

Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, II, 398-399, 559; *Keşfü'z-zunûn*, I, 99, 250, 840, 876, 899; II, 1516, 1982; Hafâcî, *Reyhânetü'l-elibbâ*, II, 52-55; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eşer*, III, 180-185; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâil*, I, 491; *Sicill-i Osmânî*, III, 503; Serkîs, *Mu'cem*, I, 197, 306; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, VIII, 132; Brockelmann, GAL, II, 90, 404; Suppl., II, 81, 234, 267, 395, 429; İzâhu'l-meknân, I, 173; II, 645; *Hediyetü'l-'ârîfin*, I, 750; Ziriklî, *el-'Âlâm*, V, 166; Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin*, VII, 195; a.mlf., *el-Müstedrek*, Beyrut 1406/1985, s. 503; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 892-893; Abbas el-Kummî, *el-Künâ ve'l-el-kâb*, Beyrut 1403/1983, I, 371; Pertsch, *Gotha*, Frankfurt 1987, I, 350; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 124; *Nâme-i Dânişverân-ı Nâsirî*, Kum, ts. (Dârü'l-Fikr), IV, 376-383; Abdülemir Selim, "İbn Gânim-i Makdisî", *DMBİ*, IV, 358-359; "İbn Ghânim", *Eİ²* (İng.), III, 772.

CENGİZ KALLEK

İBN GÂNİYE

(bk. GÂNİYE).

İBN GARSİYYE

(ابن غرسية)

Ebû Âmir Ahmed
b. Garsiyne el-Beskenşî
(ö. 477/1084)

Endülüslü edip ve şair.

Endülüs'ün kuzeyindeki Beşkenş (Baskue) beldesinde doğdu. Bask asıllıdır. Küçük yaşta esir alınarak İspanya'nın güneyindeki Dâniye'ye (Denia) götürüldü. Daha sonra müslüman oldu. Dâniye Emîri Mücâhid el-Âmirî ile (1010-1044) oğlu İkbâlüddevle Ali'nin (1044-1076) hizmetinde kâtip olarak çalıştı. Yaşadığı dönemde Endülüs'te Şuûbiyye cereyanları yaygındı. Slav asıllı emîrler, çevrelerindeki Arap kökenli emîr ve krallara karşı Slavlar'ın ve Arap olmayan diğer müslüman unsurların fazilet ve üstünlüklerini ortaya koyacak edip ve şairlere ihtiyaç duyuyorlardı. Şuûbiyye cereyanından büyük ölçüde etkilenen İbn Garsiyne dedelerinin Bizans Rumları ve Sâsânî İranlılar olduğunu, Rum, yahudi ve İranlılar'ı Araplar'a tercih ettiğini söylemiş, bununla birlikte kendini emniyete almak için Hz. Peygamber'i övmeyi de ihmal etmemiştir (İbn Bessâm eş-Şenterînî, VI, 712-713).

Güçlü bir nesir yazarı ve iyi bir şair olan İbn Garsiyne, Meriye (Almeria) Emîri Mu'tasım b. Sumâdîh et-Tüccibî'nin saray şairi Ebû Ca'fer Ahmed b. Haddâd'a (İbnü'l-Cezzâr / İbnü'l-Harrâz) hitaben kaleme aldığı ve Arap olmayanların Araplar'dan daha üstün olduğunu iddia ettiği *Risâletü tafzîli'l-'acem 'ale'l-'Arab* (*Risâletü's-Şu'ûbiyye*) adlı eseriyile şöhret kazanmıştır. Endülüs'te Şuûbiyye hareketinin muhtemelen ilk edebî ürünü olan bu risâlede müellif Araplar'ın kusur ve ayıplarını, Rum ve Slavlar'ın fazilet ve meziyetlerini edebî sanatlarla süslü ve etkili bir üslûpla ortaya koymaya çalışmıştır. Lisansın eski Arap hatiplerinden Sahbân el-Vâilî'nin lisansından daha üstün olduğunu, hristiyan meliklerinin neslinden geldiğini açıkça belirten İbn Garsiyne (İbn Saîd el-Mağribî, II, 407), gerek çağdaşları arasında gerekse daha sonraki edebî ve fıkırî çevrelerde derin izler bırakmıştır. Çok sayıda edip ve şair ona cevap vermiş, bir kısmı da onu düşmanlık, münafıklık ve sefihlikle suçlamıştır (Ömer Ferruh, IV, 683).

Yazıldığı tarihten itibaren yaklaşık iki asır boyunca edip ve şairleri meşgul eden *Risâletü's-Şu'ûbiyye* için çok sayıda reddiye kaleme alınmıştır. Bu reddiyelerden zamanımıza ulaştığı tesbit edilenler arasında en hacimli ve belki de en önemlisi, Muvahhidler hareketinin lideri İbn Tûmert (ö. 524/1130) ve Abdülmü'min el-Kûmî (ö. 558/1163) zamanlarında yaşadığı anlaşılan Ebû Yahyâ İbn Mes'ade'ye aittir. Belensiyeli (Valencia) şair Ebû Ca'fer Ahmed b. Dûdin el-Belensî tarafından kaleme alınan reddiye ise dili, üslûbu ve içerdiği tarihî bilgiler bakımından önemlidir. İbn Bessâm eş-Şenterînî, bu reddiyenin yazarı ile 477 (1084) yılında Üşbüne'de (Lizbon) karşılaşmış, ondan aldığı diğer bilgiler yanında reddiyesini de eserine kaydetmiştir (metni için bk. *ez-Zahîre*, VI, 715-722). Ebû't-Tayyib Abdülmün'im b. Mennullah el-Hevvârî el-Kayrevânî'ye ait reddiyenin büyük bir kısmı İbn Bessâm eş-Şenterînî tarafından tesbit edilmiştir (a.g.e., VI, 722-746). *Hadîkatü'l-belâga ve devhatü'l-berâ'a* adıyla da anılan reddiyenin edebî açıdan üstün bir nitelik taşıdığı anlaşılmaktadır. Diğer bir reddiye, Züheyr el-Fetâ el-Âmirî'nin kâtibi Ebû Ca'fer b. Abbas olduğu sanılan İbn Abbas'a aittir (metni için bk. a.g.e., VI, 746-756). Ebû Mervân Abdülmelik b. Muhammed el-Gâfiki, İbn Ebû'l-Hisâl ve Ebû'l-Haccâc Abdülmelik b. Cennân, İbn Garsiyne'ye reddiye yazan diğer müellifler arasında zikredilebilir.

İbn Garsiyne'nin bu risâlesini ilk defa Ignaz Goldziher "Die Su'ûbiyya unter den Muhammedanen in Spanien" adlı makalesiyle birlikte yayımlamış (ZDMG, LIII [1898], s. 601-620), risâle daha sonra Ahmed Muhtâr el-Abbâdî'nin *eş-Şakâlibe fî İsbânyâ* adlı eserinde de yer almıştır (Madrid 1950). Abdüsselâm Muhammed Hârûn risâleyi reddiyeleriyle birlikte neşretmiştir (Kahire 1950). Ayrıca yine reddiyeleriyle birlikte *The Shu'ûbiyya al-Andalus, The Risala of Ibn Garcia and Five Refutations* adıyla James T. Monroe tarafından İngilizce'ye çevrilererek yayımlanmıştır (Berkeley-Los Angeles 1970).

İbn Garsiyne'nin az sayıda şiiri günümüze intikal etmiştir (İbn Saîd el-Mağribî, II, 407). Onun şiirleriyle nesrini karşılaştıranlar nesrinin daha açık ve sağlam olduğu konusunda görüş birliği içindedir (Ömer Ferruh, IV, 683).